

Broedvogels van het Edese Bos (oost) in 2012

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2012/33
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van de
Gemeente Ede, Afdeling Beheer

Gemeente **Ede**

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2012

ISSN: 1382-6255

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Gemeente Ede, afdeling Beheer.

Wijze van citeren: Deuzeman S. 2012. Broedvogels van het Edese Bos (oost) in 2012. Sovon-rapport 2012/33. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustraties voorzijde: Oude beukenbossen zijn karakteristiek voor het Edese Bos, 3 juli 2012, Zwarte Specht en Appelvinken

Foto's: Symen Deuzeman & Koos Dansen (Zwarte Specht en Appelvinken omslag)

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving	7
2.1. Ligging en karakteristiek	7
2.2. Beschrijving terreintypen	7
3. Werkwijze	9
3.1. Doelstelling	9
3.2. Veldwerk	9
3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens	10
3.4. Weersomstandigheden	10
4. Resultaten	13
4.1. Soorten en aantallen	13
4.2. Vergelijking met voorgaande kartering	13
4.3. Soortbesprekingen	15
4.4. Overige fauna	17
5. Evaluatie	19
5.1. Betekenis van het gebied voor broedvogels	19
5.2. Broedvogels en beheer	20
Samenvatting	23
Literatuur	25
Bijlagen	
Bijlage I. Overzicht van Rode Lijstsoorten	
Bijlage II. Overzicht van Vogelrichtlijnsoorten van Natura 2000 gebied Veluwe	
Bijlage III. Verspreidingskaarten per soort	

1. Inleiding

In het voorjaar van 2012 is het Edese Bos (oost) in opdracht van de Gemeente Ede, Afdeling Beheer, geïventariseerd op broedvogels. Het geïventariseerde gebied bestaat hoofdzakelijk uit bos. Karakteristiek zijn de oude beuken- en eikenpercelen die op de voedselrijkere grond in het zuidwestelijke deel zijn aangeplant. Het overige bos is zeer gevarieerd, vooral bestaande uit naaldhoutopstanden afgewisseld met beuken- en eikenvakken. Het gebied heeft een totale oppervlakte van 197 ha.

De inventarisatie is uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij Sovon Vogelonderzoek Nederland. De Gemeente Ede wenst een uitgebreide territoriumkartering, waarbij een selectie van soorten geteld wordt. Hieronder vallen alle Rode Lijst soorten en alle soorten die zijn aangewezen op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn binnen het Natura-2000 gebied Veluwe.

De inventarisatie maakt deel uit van een meerjarige inventarisatie die beoogt om binnen een periode van zes jaar (2012 t/m 2017) alle terreinen van de Gemeente Ede gekarteerd te krijgen. Het is een vervolg op de eerste meerjarige inventarisatie van het bosgebied van de Gemeente Ede in de periode 2006-2011

(zie: Deuzeman 2006, 2008, 2010 & 2011 & de Boer 2007 & 2009). De opdeling van de deelgebieden is dezelfde als aangehouden bij de dunningscyclus. Het is de bedoeling dat steeds het deelgebied wordt onderzocht waar de daaropvolgende winter gedund gaat worden. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het Sovon-kantoor in Nijmegen.

Dank is verschuldigd aan de medewerkers van de Gemeente Ede, Afdeling Beheer en speciaal aan Jochem van Gooswilligen. Jochem was behulpzaam tijdens de voorbereidingen en was de directe contactpersoon tijdens het veldwerk en de rapportage en liep tevens een deel van een velddag mee.

Dank ook aan Jan Nab voor de dag samen in het veld, waarbij we alle roofvogelhorsten en bosvakken hebben bekeken die voor dunning in aanmerking kwamen. Gedurende het veldseizoen werd samengewerkt met de roofvogelonderzoekers Arnold van den Burg en Peter van Geneijgen. Zij stelden de locaties van roofvogelhorsten beschikbaar voor dit rapport. Jochem van Gooswilligen en Willem van Manen (Sovon) voorzagen een eerdere versie van dit rapport van commentaar. Tot slot was Dries Oomen (Sovon) behulpzaam bij de verwerking in GIS.

2. Gebiedsbeschrijving

2.1. Ligging en karakteristiek

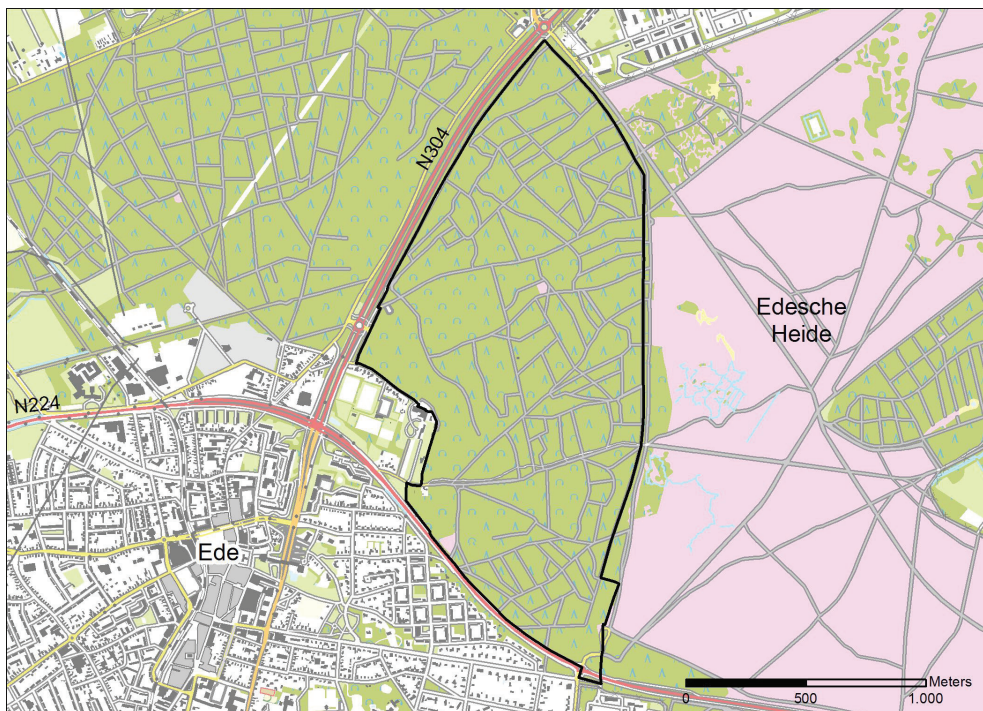
Het Edese Bos (oost) is gelegen op de zuidwestelijke Veluwe en wordt beheerd door de Gemeente Ede (figuur 1). Het is één van de oudste bossen van de Gemeente Ede. Het ligt direct ten noorden van Ede. De provinciale weg (N304) deelt het Edese Bos in een westelijk en oostelijk deel. De noord- en oostgrens worden gevormd door het Militaire Oefenterrein op de Edesche Heide. De zuidgrens wordt gevormd door de N224, de Verlengde Arnhemse Weg, waarachter de bebouwing van Ede ligt. Karakteristiek zijn de zeer oude beuken- en eikenpercelen die op voedselrijkere grond in het zuidwestelijke deel zijn aangeplant. Aan de rand van de Edesche Heide wordt het Edese bos begrenst door de Traa. Dit is de oorspronkelijke overgang van bos naar de heide. In de Traa komen Grove dennenbossen voor van ruim honderd jaar oud. De diverse oude grafheuvels zijn ook karakteristiek voor het Edese Bos. De totale oppervlakte het studiegebied bedraagt 197 ha. Op de topografische kaart is het studiegebied te vinden in het atlasblok: 32-58.

Het studiegebied maakt onderdeel uit van het Veluwemassief, dat kan worden omschreven als een grootschalig glooiend landschap met uitgestrekte

(naald-)bossen, heidevelden en zandverstuivingen. Het is een stuwwallandschap met voor Nederlandse begrippen aanzienlijke hoogteverschillen. In de bossen van de Gemeente Ede is gekozen voor geïntegreerd bosbeheer. Er wordt gewerkt aan een meer natuurlijk bos, dus zonder monocultures, maar met mengingen van verschillende soorten inlandse boomsoorten, zoals eik, beuk, berk en grove den. Ook wordt er gestuurd naar meer lichtboomsoorten, zoals lariks, grove den, berk en eik, omdat deze soorten voldoende licht door laten om een onderbegroeiing van kruiden en struiken (de lagere etages) tot stand te laten komen. Er wordt gestreefd naar oude bossen, met meer staand en liggend dood hout. In het 'nieuwe' Natuurbeheerplan Gelderland 2011 heeft ongeveer 50% de doelstelling van natuurbossen en de andere helft een productiedoelstelling.

2.2. Beschrijving terreintypen

Het Edese Bos bestaat nagenoeg volledig uit bos. In het zuidwestelijke deel bestaat het bos grotendeels uit oude tot zeer oude beuken- en eikenbossen, destijds aangeplant op de voedselrijkere gronden. De oudste beuken dateren uit 1840. Daarnaast komen er fraaie oude wintereiken en tamme kastanjes voor.

Figuur 1. Ligging van het Edese Bos (oost).

Het overige bos is zeer gevarieerd, vooral bestaande uit naaldhoutopstanden afgewisseld met beuken- en eikenvakken. Het naaldhout kan zeer oud zijn, zoals opstanden van grove dennen van ruim 100 jaar oud. In deze vakken is een rijke ondergroei aanwezig met diverse loofhoutsoorten, zoals eik, lijsterbes en berk. Hier is veel liggend en staand door hout aanwezig. Jongere grove dennenopstanden hebben nog een vrij homogeen karakter, maar in de iets oudere dennenpercelen staat soms al een aanzienlijke hoeveelheid zomereik en berk, die hier en daar een tweede boomlaag begint te vormen. Amerikaanse vogelkers komt in deze vakken veelvuldig voor, maar in de winter van 2011/12 is deze grotendeels bestreden. Naast grove dennen is in de periode 1926-60, maar ook daarna, douglas, fijnspar en Japanse lariks aangeplant. De oude douglas- en Japanse lariksopstanden zijn inmiddels hoog met een tweede boom- en struiklaag van jonge douglassen en lariksen. In de middeloude vakken is nauwelijks nog sprake van verjonging. Opvallend is de soms enorm hoge en dichte ondergroei van adelaarsvaren in de Japanse lariksvakken en grove dennenvakken. Her en der

hebben kleine kaalkappen plaatsgevonden. Deze groeien snel dicht met jonge dennen, douglassen en lariksen, meestal gemengd met jonge berken. Naast de imposante beuken- en eikenvakken in het zuidwestelijke deel van het Edese Bos, is loofhout vooral terug te vinden in de vorm van laanbomen, bestaande uit beuken en enkele Amerikaanse eikenlanen. Soms is ook berk in een lanenstructuur aangeplant. Her en der komt voormalig eikenhak-hout voor.

Bebouwing is uitsluitend te vinden in het meest zuidwestelijke puntje. Hier staat een woonhuis, genaamd de Bosrand. Er is veel recreatie in het Edese Bos. Er liggen drie grote parkeerplaatsen aan de Koeweg, Driebergweg en de Hessenweg. Bij de Koeweg is de demo-route aangelegd, zodat de bezoeker een goed beeld krijgt van de moderne bosbouw zoals die uitgevoerd wordt in het Edese Bos. Er liggen diverse wandelroutes en fietspaden. Ruiters hebben via de Koeweg en Kreelseweg aansluiting op een netwerk van ruitersporen. Het zuidelijke deel is bestemd voor loslopende honden.

(Linksboven) In de aftakelende beukenlanen zijn veel spechten- en inrottingsgaten aanwezig, die benut worden door holenbroeders, 3 juli 2012.

(Rechtsboven) Open gekapte plek in het oude beukenbos met verjonging van lariks en beuk, 3 juli 2012

(Onder) Opvallend is de dichte begroeiing met adelaarsvaren in het oostelijke deel van het bosgebied, met name in de vakken Japanse lariks en grove den, 3 juli 2012.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

Het voornaamste doel van de broedvogelinventarisatie was het vastleggen van de verspreiding en de aantallen van verschillende broedvogelsoorten in de deelgebieden. Op deze wijze wordt informatie verkregen over de verspreiding, aantalsontwikkelingen, effecten van het gevoerde beheer en de huidige toestand van de verschillende gebiedsdelen als leef- en broedgebied voor vogels. Hierbij ligt het accent op de kartering van de zeldzame, schaarse, bedreigde en karakteristieke broedvogelsoorten. Daaronder vallen alle zogenaamde Rode Lijstsoorten en alle soorten die zijn aangewezen op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn binnen het Natura-2000 gebied Veluwe. Aan deze lijst zijn een aantal soorten toegevoegd die extra informatie kunnen verschaffen over het terreinbeheer. De volgende tien soorten zijn wel vastgesteld, maar niet geïnventariseerd: Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Goudhaan, Koolmees, Pimpelmees, Gaai en Vink.

De inventarisatie maakt deel uit van een meerjarige inventarisatie die beoogt om binnen een periode van zes jaar (2012 t/m 2017) alle terreinen van de Gemeente Ede gekarteerd te krijgen. Het is een vervolg op de eerste meerjarige inventarisatie van het bosgebied van de Gemeente Ede in de periode 2006-2011 (zie: Deuzeman 2006, 2008, 2010 & 2011 & de Boer 2007 & 2009). De opdeling van de deelgebieden is dezelfde als aangehouden bij de dunningscyclus. Het is de bedoeling dat steeds het deelgebied wordt onderzocht waar de daaropvolgende winter gedund gaat worden.

Het is de bedoeling dat hierbij ook gebruik gemaakt wordt van de inzet van reeds in de regio actieve vogelaars, waarbij de coördinatie uitgevoerd zal worden in onderling overleg tussen Sovon en de Gemeente Ede. In het Edese Bos (oost) zijn geen vrijwilligers actief, zodat de gehele oppervlakte door Sovon is onderzocht. Daarnaast wordt nauw samengewerkt met de roofvogelonderzoekers Arnold van den Burg en Peter van Geneijgen. Alle gevonden roofvogelhorsten werden doorgegeven aan deze onderzoekers, die het broedbiologische onderzoek uitvoeren.

3.2. Veldwerk

De kartering is in grote lijnen uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering (Hustings *et al.*

1985, van Dijk 2004 & 2011). Afwijkingen op deze methode zijn te vinden in het ontbreken van een vaste looproute en/of loopsnelheid. De route werd elke velddag aangepast aan de lokale omstandigheden (bijvoorbeeld windsterkte) en vooral ook aan de verspreiding en activiteit van broedvogels. Daarnaast werd er de gehele dag gekarteerd, in tegenstelling tot de aanbeveling voor broedvogelkarteringen die uitgaan van karteringen in de ochtenduren. Later op de dag, en vooral vanaf het middaguur, werden frequenter insteken gemaakt, vooral als doel hebbende om de trefkans te vergroten (zang opwekken, alarm). Veel aandacht ging in de late ochtenduren ook uit naar het zoeken van nesten van roofvogels of op het herbezoeken van gebiedsdelen die in de vroege ochtend al waren bezocht. Sommige soorten zijn namelijk pas later op de ochtend actief aan het zingen.

Het studiegebied werd zowel lopend als met de fiets onderzocht. Tijdens de bezoeken is vooral gelet op territorium- en nestindicatief gedrag. Hieronder vallen zang, balts, alarm, voerdragende oudervogels, afleidingsgedrag en bedelende jongen. Extra nadruk werd gelegd op het verkrijgen van uitsluitende waarnemingen, dus waarnemingen van twee tegelijkertijd zingende of baltsende soortgenoten. Een standaardbezoek begon een half uur tot een uur voor zonsopgang. Regelmatig werd er van het pad afgeweken, daar vakken onoverzichtelijk waren of om te zoeken naar horsten van roofvogels en holen van spechten.

Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 16 maart tot en met 3 juli 2012. Er zijn in totaal vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd. In de vroege ochtend van 8 juni is aandacht besteed aan schemer- en nachtactieve soorten. In totaal werd 48 uur en 12 min besteed aan het veldwerk. Uitgaande van 197 ha komt dit gemiddeld neer op 14,6 min/ha (tabel 1). Deze waarde ligt ruim boven het gemiddelde (=10 min/ha) van grootschalige broedvogelkarteringen

Tabel 1. Tijdsbesteding in het Edese Bos (oost)(197 ha).

Datum	Begin	Eind	Uren
16-mrt	9:15	17:10	7,9
7-apr	7:10	16:15	9,1
28-apr	6:30	17:15	10,8
8-jun	4:10	15:25	11,3
3-jul	8:20	17:30	9,2

zoals die (deels) door Sovon worden uitgevoerd (Kleemann *et al.* 1994). In maart en april is op geschikt lijkende plekken het geluid van de Middelste Bonte Specht en Kortsnavelboomkruiper afgespeeld, echter zonder respons.

3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens

Waarnemingen zijn vanaf de (papier) veldkaart overgezet in de database van SOVON, waarbij meestal de standaard-broedcode werd meegegeven, maar in geval van zeldzame soorten en nestvondsten, werd deze code aangepast. De waarnemingen zijn geclusterd tot territoria met behulp het door SOVON ontwikkelde autoclusterprogramma volgens de criteria in van Dijk & Boele (2011). Vanwege het kleinere aantal bezoeken dan vereist in het BMP, zijn de criteria op enkele fronten versoepeld: De voorste datumgrens is met vijf dagen vervroegd en voor een territorium is slechts één (in van Dijk & Boele 2011 soms meer) geldige waarneming tussen de datumgrenzen nodig. Doordat tijdens de gebiedskaracteringen (zoals onderhavige) vaak gebieden worden gekarteerd die groter zijn dan het gemiddelde BMP-proefvlak en verspreiding een belangrijke component is in dit type onderzoek, zijn enkele fusie-afstanden vergroot van 100 naar 200 m, van 200 naar 300 m en van 300 naar 500 m (zie criteria afgedrukt op verspreidingskaarten).

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2012 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart kan kort worden samengevat als zeer zacht, droog en zonnig en met hoge temperaturen. De gemiddelde landelijke temperatuur kwam met 8,3 °C op een gedeelte derde plaats. Eind maart werden in het zuiden van het land lokaal al temperaturen van boven de 20 °C gemeten. Gemiddeld over het land was maart met 19 mm neerslag een droge maand, tegenover een langjarig gemiddelde van 68 mm. In

het noordoosten was de droogte het grootst. Op een aantal plaatsen viel daar slechts vijf mm neerslag. De meeste neerslag viel in het zuidenwesten. Het grootste deel van deze neerslagsom viel op 7 maart, daarna was het zo goed als droog. Maart was een zeer zonnige maand, met gemiddeld over het land 166 zonuren, tegen 125 normaal. In Zeeland werd de zon het vaakst gezien. In het oosten scheen de zon het minst.

In **april** was het vrij koud, somber en nat. De gemiddelde landelijke temperatuur lag met 8,4 °C lager dan het langjarig gemiddelde van 9,2 °C, waarbij het nog regelmatig tot nachtvorst kwam. Pas aan het eind van de maand werd het warmer, met op 30 april de eerste warme dag (maximum temperatuur 20,0 °C of hoger) in De Bilt. April was ook een natte maand, met gemiddeld over het land 58 mm neerslag, tegen 42 mm normaal. Vaak ging het om lokale buien, niet zelden met onweer en hagel, waarbij de hoeveelheid neerslag van plaats tot plaats uiteenliep. De meeste neerslag viel in het zuidwesten. April was een sombere maand met gemiddeld over het land 146 zonuren, tegen 180 normaal. Zoals gebruikelijk in april was de zon langs de kust het meest te zien. In het midden van het land scheen de zon het minst.

Mei was een warme maand met een normale hoeveelheid neerslag en zon. De gemiddelde landelijke temperatuur was 14,5 °C, tegen 13,1 °C normaal. De maand begon somber en koel. Met in het oosten en zuiden lokaal nog nachtvorst. In de tweede helft van de maand werd het zonnig lenteweer. Op 22 mei werd de eerste zomerse dag (maximum temperatuur 25,0 °C of hoger) geregistreerd en op 23 mei werd het in het oosten lokaal al tropisch warm (maximum temperatuur 30,0 °C of hoger). Het aantal zonuren in mei kwam gemiddeld over het land uit op 219, tegen 213 normaal. De minst zonnige plaatsen bevonden zich in het midden van het land. Het meest zonning was het noorden. Gemiddeld over het land viel in mei 61 mm neerslag, precies gelijk aan het langjarige gemiddelde. De meeste neerslag viel tijdens de sombere dagen in het begin van de maand, terwijl buien aan het eind van de maand lokaal voor veel neerslag zorgden. Hierdoor liepen de neerslagcijfers sterk uiteen, de meeste neerslag viel in Volkel (114 mm) tegen 21 mm in Ell in Limburg.

In **juni** was het koel, gemiddeld over het land nat en vrij somber. De hele maand verliep wisselvalig en in de Bilt kwam geen enkele warme, droge en zonnige dag voor (normaal telt juni zes van zulke dagen). De gemiddelde landelijke temperatuur was

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2012, op basis van gegevens van het KNMI. De afkorting Ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	gem. temp (°C)	ref	neerslag (mm)	ref	zonneshijn (%)	ref
maart	8,3	6,2	20	67	45	33
april	8,4	9,2	48	42	29	42
mei	14,5	13,1	84	62	43	43
juni	14,9	15,6	91	66	32	39
juli	17,3	17,7	91	81	40	41

14,9 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 15,6 °C. De eerste dagen van de maand bleef de temperatuur ruim beneden het langjarige gemiddelde, met lokaal zelfs vorst aan de grond. Daarna steeg de temperatuur naar normale waarden. Juni was een natte maand met gemiddeld over het land 94 mm neerslag tegen 68 mm normaal. Door het vaak buiige karakter van de neerslag viel er vrijwel elke dag wel ergens regen en waren de verschillen over het land groot. In het zuiden viel op een aantal plaatsen ruim 100 mm regen, lokaal tot 123 mm (Ell). In het midden en noorden viel soms niet meer dan 75 mm. Den Helder was met 53 mm het droogst. Landelijk scheen de zon gemiddeld 178 uren tegen 201 uren normaal. De zon was het meest te zien aan de kust in het Waddengebied. In het oosten van het land scheen de zon het minst; Deelen kwam niet verder dan 143 zonuren.

Juli was een natte maand met een normale hoeveelheid zon en normale temperaturen. De maand kende een gemiddelde temperatuur van 17,3 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 17,9 °C. Alleen plaatselijk In het oosten en zuiden werden tropische temperaturen gemeten, in Arcen werd het op 25 juli 30,6°C. Gemiddeld over het land viel 111 mm neerslag terwijl het langjarig gemiddelde 78 mm is. Door het buiige karakter van de neerslag waren de landelijke verschillen groot. De minste neerslag viel in het noordoosten (Nieuw Beerta 75 mm), de meeste neerslag viel in de regio Amsterdam, met lokaal 200 mm. Op 5 en 6 juli zorgde hevig onweer voor wateroverlast, waarbij lokaal meer dan 75 mm regen viel. Landelijk scheen de zon gemiddeld 208 uren, tegen 212 uren normaal. De meeste zon scheen langs de kust. Maastricht was met 184 uren zon het somberst.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In het studiegebied zijn in totaal 47 soorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel vastgesteld (tabel 3). Van 37 soorten zijn integraal gegevens verzameld, de overige 10 behoren tot de (zeer) algemene soorten. In totaal zijn vier soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten (van Beusekom *et al.* 2005), te weten: Koekoek, Groene Specht, Grauwe Vliegenvanger en Matkop. De Zwarte Specht behoort tot de kwalificerende soorten binnen de Speciale Beschermingszone “Veluwe”, die is aangewezen in het kader van Natura 2000.

4.2. Vergelijking met voorgaande kartering

Voor het beheer is het van belang te weten waarom bepaalde vogelsoorten zijn toegenomen of juist zijn afgenomen. Het is hierbij belangrijk om te kijken of de ontwikkelingen in de broedvogelaantallen lokaal is (en dus door het beheer kan zijn veroorzaakt) of dat de landelijke situatie wordt weerspiegelt. In

dat laatste geval kunnen landelijke aspecten zoals verdroging of ontwikkelingen in de overwinteringsgebieden buiten Nederland de trend bepalen.

In 2006 werd het Edese Bos oost voor het eerst integraal onderzocht op broedvogels. De kartering in 2012 is qua onderzoeksmethode goed te vergelijken met die van 2006. Er is gewerkt met dezelfde waarnemer, methode en onderzoekintensiteit.

In vergelijking met 2006 werden vijf soorten niet aangetroffen: Wespandief, Houtsnip, Ransuil, Tuinfluiter en Sijs. Twee soorten hebben zich gevestigd: Putter en Geelgors. In zijn totaliteit was het gebied in 2012 iets soortenarmer, maar de totaliteit van het aantal territoria van de getelde soorten was wel iets hoger in 2012 (tabel 4).

De ontwikkeling van Rode lijstsoorten komt overeen met het landelijke beeld. Koekoek, Ransuil, Grauwe Vliegenvanger en Matkop doen het landelijk de laatste 10-15 jaar erg slecht en zijn dan ook afgenomen. De Groene Specht zit weer wat in de lift en wist zich in het Edese Bos te handhaven.

Tabel 3. Soorten, aantallen en dichtheden per 100 ha in het Edese Bos (oost) in 2012 (197 ha). Rode Lijstsoorten staan aangegeven met een sterretje (*).

Soort	N	N/100 ha	Soort	N	N/100 ha
Havik	1	0,5	Grauwe Vliegenvanger*	6	3,0
Sperwer	3	1,5	Bonte Vliegenvanger	5	2,5
Buizerd	2	1,0	Staartmees	14	7,1
Holenduif	6	3,0	Glanskop	17	8,6
Houtduif	16	8,1	Matkop*	5	2,5
Koekoek*	1	0,5	Kuifmees	19	9,6
Bosuil**	1	0,5	Zwarte Mees	20	10,2
Groene Specht*	1	0,5	Boomklever	40	20,3
Zwarte Specht	2	1,0	Boomkruiper	37	18,8
Grote Bonte Specht	29	14,7	Kauw	1	0,5
Kleine Bonte Specht	4	2,0	Zwarte Kraai	1	0,5
Boompieper	1	0,5	Spreeuw	7	3,6
Heggenmus	12	6,1	Groenling	6	3,0
Gekraagde Roodstaart	2	1,0	Putter	3	1,5
Zanglijster	21	10,7	Kruisbek	1	0,5
Grote Lijster	6	3,0	Goudvink	12	6,1
Zwartkop	53	26,9	Appelvink	24	12,2
Fluiter	9	4,6	Geelgors	1	0,5
Vuurgoudhaan	10	5,1			

** aantallen Bosuil onvolledig; worden door Peter van Geneijgen en Arnold van den Burg onderzocht.

Roofvogels vertonen een stabiele ontwikkeling, waarbij de Wespandief niet werd vastgesteld en de Sperwer iets toenam. Vogelsoorten van jonge bosopstanden en struweel doen het heel aardig. Goudvink doet het goed, met name in opstanden met natuurlijke verjonging van douglas en Japanse lariks. De Zwartkop laat een duidelijke toename zien, wat duidt op een goede ontwikkeling van de struik- en tweede boomlaag in de bossen. Hoewel het om een klein aantal ging in 2006, verdween de Tuinfluiter. Dit lijkt een landelijk effect. Overal doet deze Afrikatrekker het slecht. Naast de negatieve landelijke trend zal voor de Matkop ook het ouder wordende bos een rol spelen (vermindering van optimaal habitat). Vogelsoorten van opgaand bos laten wisselende ontwikkelingen zien. Houtsnip werd niet vastgesteld. Ondanks dat 2012 landelijk een goed jaar was voor Fluiters, nam de soort af. Vooral de beukenvakken moesten het ontgelden en hier ontbrak de soort, waar hij in 2006 nog voorkwam. De afname volgt echter wel de landelijke trend, die vanaf 1990 sterk neergaand is. Opvallend genoeg nam de Grote Lijster iets toe. Dit wijkt af van de negatieve landelijke trend en ontwikkelingen elders op de Veluwe. Wellicht dat de nabijheid van open gebieden (bebouwing Ede, heideranden) gunstig is voor de soort. Opvallend is ook de toename van de Appelvink. Landelijk neemt de soort juist af. Toch lijkt de toename

geen toeval. Elders op de Veluwe werd de laatste jaren al een toename geconstateerd, onder andere op de Zuidoost-Veluwe en bij Kootwijk en Garderen. De exacte reden voor de toename is mogelijk het steeds ouder en structuurrijk worden van de bossen, met name de oudere grove dennenbossen. Daarnaast zijn middeloude tot oude douglasopstanden sterk in trek bij de soort. Het is zaak deze percelen goed te beheren en ze niet grootschalig te kappen. In andere bossen op de Veluwe bleken afnames na forse kap. Opvallend is de toename van de Houtduif. De soort is vooral gebaat bij goed ontwikkelde opgaande sparrenbossen, die voldoende dicht van structuur zijn in verband met predatie door Haviken. In het Edese Bos zijn deze naadbossen voldoende voorhanden. Vogelsoorten van oud opgaand bos met dood hout (holenbroeders) doen het goed in het Edese Bos. Grote Bonte Specht, Boomklever en Boomkruiper zijn duidelijk toegenomen, wat op meer dood staand hout in de opstanden duidt. Holenduif, Zwarte Specht, Glanskop en Kauw bleven stabiel. Van de Kleine Bonte Specht werden duidelijk wat minder territoria vastgesteld. De soort is een typische bewoner van middeloude tot oude structuurrijke loofbossen met relatief veel dood hout en loszittend schors. In het Edese Bos is dit ruimschoots voorhanden, waardoor de afname niet reëel lijkt. De soort is wat lastig te inventariseren en de zang- en roffelpiek valt

Tabel 4. Vergelijking van de broedvogelaantallen met voorgaande kartering in 2006. Bij trend is + toegenomen, = gelijk gebleven en - afgenomen.* Rode Lijstsoorten.

Soort	2006	2012	Ontw.	Landelijk	Soort	2006	2012	Ontw.	Landelijk
Wespandief	1	0	-	-	Grauwe Vliegenvanger*	9	6	-	-
Havik	1	1	=	=	Bonte Vliegenvanger	9	5	-	=
Sperwer	2	3	+	=	Staartmees	7	14	+	-
Buizerd	2	2	=	+	Glanskop	18	17	=	=
Houtsnip	1	0	-	=	Matkop*	10	5	-	-
Holenduif	7	6	=	=	Kuifmees	23	19	-	-
Houtduif	7	16	+	-	Zwarte Mees	37	20	-	-
Koekoek*	2	1	-	-	Boomklever	30	40	+	+
Ransuil*	1	0	-	-	Boomkruiper	31	37	+	+
Groene Specht*	1	1	=	+	Kauw	1	1	=	=
Zwarte Specht	2	2	=	=	Zwarte Kraai	2	1	-	+
Grote Bonte Specht	20	29	+	+	Spreeuw	6	7	=	-
Kleine Bonte Specht	6	4	-	+	Groenling	7	6	=	+
Boompieper	2	1	-	+	Sijs	1	0	-	-
Gekraagde Roodstaart	5	2	-	=	Putter	0	3	+	+
Zanglijster	+	21		+	Kruisbek	8	1	-	+
Grote Lijster	5	6	+	-	Goudvink	11	12	=	=
Tuinfluiter	1	0	-	-	Appelvink	13	24	+	-
Zwartkop	44	53	+	+	Geelgors	0	1	+	+
Fluiter	14	9	-	-					
Vuurgoudhaan	9	10	=	+	Totaal territoria	356	386	+	

vaak in april al stil. Het lijkt er dus op dat niet alle territoria in 2012 zijn gevonden. Gekraagde Roodstaart is duidelijk afgenomen. De soort leeft het liefst in open bossen met een korte bodemvegetatie met onbegroeide plekken, of langs randen van heidevelden. Door stikstofdepositie is de bosbodem de afgelopen decennia teveel dichtgegroeid met bosbes, opslag en bochtige smele, wat ongunstig is voor de soort.

Soorten van naaldbos laten een overwegend licht negatief beeld zien. Met name bij de Zwarte Mees en Kuifmees lijkt vooral de landelijke trend een bepalende rol te spelen. In het Edese Bos is opgaand naaldbos ruim voldoende voorhanden. De aantallen van de invasiesoorten Sijs en Kruisbek fluctueren jaarlijks. Het afgelopen jaar was landelijk mager voor beide soorten. Tot slot is de vestiging van de Putter opvallend te noemen. Pas recentelijk heeft de soort zich gevestigd in de Veluwe bossen.

4.3. Soortbesprekingen

In deze paragraaf worden gegevens vermeld die aanvullende informatie verschaffen over de betrouwbaarheid van de inventarisatie en de betekenis van het gebied voor broedvogels. Bij een aantal soorten is niet meer informatie voorhanden dan rechtstreeks uit de verspreidingskaarten kan worden afgelezen. Deze soorten worden derhalve niet beschreven. Bij een aantal soorten wordt nader ingegaan op broedbiologie en –succes. In bijlage I zijn de verspreidingskaarten per soort weergegeven.

HAVIK, n=1

Een bezet nest werd gevonden in een douglas in vak 211c iets ten noorden van de Koeweg. In de directe omgeving waren nog eens een vijftal oude nesten aanwezig in Beuk (1), Japanse lariks (3) en douglas (1). Het paar broedde succesvol. Op 3 juli was tenminste één bedelend jong aanwezig in het vak. In 2006 broedde het paar op één van de Japanse lariksnesten.

SPERWER, n=3

Er werden drie bezette nesten gevonden in de vakken 203g (Grove den), 210h (Grove den) en 207a (douglas). De nesten in de vakken 203g en 210h hadden op 3 juli jongen. Het andere nest was mislukt, vermoedelijk in de vroege jongenfase. In vier andere vakken werden oude nestlocaties gevonden, waaronder twee in middeloude Japanse lariksen. Het is opvallend dat de soort deze vakken niet meer kiest om in te broeden, want ze zien er op het eerste

Door vermoedelijk toegenomen predatiedruk van Haviken verkiezen Sperwers tegenwoordig liever de dichtere jonge grove dennenvakken boven de meer zichtbare nesten in de lariksen, 3 juli 2012.

oog nog geschikt uit. In 2006 werden beide bezette nesten bovendien nog gevonden in Japanse lariksen. Het is waarschijnlijk dat door toegenomen predatiedruk van Haviken de soort liever de dichtere jonge grove dennenvakken verkiest boven de meer zichtbare nesten in de lariksen.

De algehele trend in de Veluwe bossen is afnemend voor Sperwers. De soort doet het in het Edese Bos goed, vermoedelijk door de gunstige ligging ten opzichte van de bebouwing van Ede, waar de soort voldoende kleine zangvogels (zoals mussen) kan verschalken.

BUIZERD, n=2

De Buizerd bleef stabiel. Er werden twee nesten gevonden in de vakken 209b (Japanse lariks) en 205g (Abies grandis). Beide nesten waren succesvol en hadden op 3 juli tenminste één uitgevlogen jong. In het noordwestelijke deel van het Edese Bos werden geregeld Buizerds gezien, die ook alarmeerden. Het betrof hier een paar dat een nest had net over de Provinciale weg N304 in het westelijke deel van het Edese Bos. Hier werd gebroed in een grove den.

HOLENDUIF, n=6

Vijf van de zes paren broedde in de oude beukenvakken in het zuidwestelijke deel van het Edese Bos. Hier werd gebroed in oude hopen van de Zwarte Specht.

KOEKOEK, n=1

Er werd één territorium vastgesteld van de Koekoek langs de rand van de Edesche Heide. De soort staat inmiddels op de Rode lijst en is landelijk ca. 45% afgenomen in de afgelopen 10-15 jaar. Knelpunten zijn mogelijk afname van waardvogels en afname van grote rupsen, het hoofdvoedsel van volwassen vogels.

GROENE SPECHT, n=1

Een territorium van de Groene Specht werd vastgesteld in het oude beukenbos nabij de Bosrand. Dit is op de grens van bos naar het open gebied met graslanden. Groene Spechten zijn gebaat bij open plekken in het bos. Het zijn feitelijk ook geen echte bosbewoners en zijn van hun voedsel meer afhankelijk van graslandjes of plekken waar veel zonlicht op de bodem valt. Dit is gunstig voor mieren, het hoofdvoedsel van Groene Spechten.

ZWARTE SPECHT, n=2

Het tellen van Zwarte Spechten is bepaald niet makkelijk, maar na een paar jaar intensief nesten zoeken is het goed te doen. De onderzoeker beschikt over deze ervaring en zodoende werden geen territoria opgevoerd aan de hand van foeragerende beesten of vogels die conflicten uitvochten op de rand van hun territorium. Er werden twee bezette nestholtes gevonden, beide in beuk in de vakken 206d en 208f. De nestholtes bevatte duidelijke veegsporen onder de ingang, afkomstig van de staart van de oudervogels en bij beide nesten zijn oudervogels gezien. In het Edese bos is de stand stabiel.

GROTE BONTE SPECHT, n=29

De verspreiding laat een gelijkmatige verdeling zien van territoria in de gemengde loof- en naaldboutopstanden. In vakken met jonge tot middeloude monotone naaldboutpercelen ontbreekt de soort en hier zijn in de verspreiding wat gaten te zien. In de oudste beuken- en eikenvakken in het zuidwestelijke deel is de dichtheid wat hoger. De soort is ten opzichte van 2006 in aantal toegenomen.

GEKRAAGDE ROODSTAART, n=2

De Gekraagde Roodstaart is een typische soort van overgangen van open grove dennenbos naar heide en stuifzand, het liefst met een schrale kale bodemve-

getatie en een aanzienlijk aanbod aan (dode) berken en/of beuken. Beide territoria in het Edese Bos werden dan ook aangetroffen langs de rand van bos naar de heide. Er werd

waarschijnlijk gebroed in de daar aanwezige beukenlaan of verspreid staande berken met holten.

De soort is afgenomen ten opzichte van 2006 en verdwenen uit de oudere loofhoutpercelen. De bosbodem is vermoedelijk de afgelopen decennia teveel dichtgegroeid met bosbes, opslag en bochtige smele, wat ongunstig is voor de soort. De afname van Gekraagde Roodstaart vindt ook plaats elders op de Veluwe.

FLUITER, n=9

De voorkeur van Fluiters ging uit naar de gemengde naald- en loofhoutvakken, altijd met een voldoende hoeveelheid eik. Opvallend is het ontbreken van de soort in beukenvakken. In 2006 werden hier nog zes territoria vastgesteld. Deze trend is de laatste jaren in meer bossen op de Veluwe vastgesteld.

VUURGODHAAN, n=10

De verspreiding van de Vuurgodhaan wordt volledig bepaald door middeloude, liefst oude douglasopstanden. Dat er door de Gemeente Ede zuinig met deze vakken wordt omgegaan is duidelijk te zien. De soort nam iets toe, waar zij elders op de Veluwe afnames laat zien, vaak vanwege bosvorming.

GRAUWE VLIEGENVANGER, n=6

De Grauwe Vliegenvanger is een schaarse broedvogel in het Edese Bos en vastgesteld in de oudere en gevarieerdere bosvakken. Landelijk doet de soort het slecht en is recentelijk op de Rode lijst geplaatst.

BONTE VLIEGENVANGER, n=5

De helft van het aantal territoria zat net buiten de grenzen van het gebied. Met name de beukenlaan langs de gehele oostgrens werd benut, doordat hier veel oude spechtengaten of rottingsgaten aanwezig zijn. In het Edese bos zelf werd de soort vastgesteld in de oudere loof- of gemengde opstanden, vooral daar waar kwijnende berken staan, veelal langs bospaden. De soort gebruikte hier oude gaten van Grote Bonte Spechten.

MATKOP, n=5

De Matkop bleek een schaarse broedvogel, met een verspreid voorkomen in zowel loof- als naaldbossen. De oude beuken- en eikenbossen in het westelijke deel werden volledig gemeden.

De soort prefereert zachthoutsoorten zoals de berk als nestboom, maar gebruikt ook verrotte jonge

grove dennetjes. De opstanden moeten dan ook niet te oud zijn voor Matkoppen. Er is sprake van een afname zoals ook landelijk en elders op de Veluwe is vastgesteld.

BOOMKLEVER, n=40

De Boomklever laat een mooie verspreiding zien, aanwezig in loofhout en afwezig in de monotone naaldhoutopstanden in het oostelijke deel van het Edese Bos. De hoogste dichtheden werden bereikt in het oudste loofbos in het zuidwestelijke deel, met de oude beuken en eikenvakken. Elders is de soort vaak gebonden aan de in lanen staande beuken of Amerikaanse eiken, of in de vakken met oudere grove dennen gemengd met loofbomen. Net als elders op de Veluwe is de soort in aantal toegenomen.

KAUW, n=1

Een Kauw bezette een oude nestholte van een Zwarte Specht in het oude beukenbos in het zuidwestelijke deel. De ligging ten opzichte van het open gebied is gunstig voor de soort.

SPREEUW, n=7

Net als de Kauw werden Spreeuwen uitsluitend vastgesteld langs de uiterste westrand van het gebied. De soort broedde in holtes in de oude beuken- en eikenvakken. Ook hier is de ligging ten opzichte van het open gebied (grasland) gunstig. De Spreeuw is iets toegenomen ten opzichte van 2006. Dat is opvallend te noemen. Net als bij de Kauw is de soort de laatste decennia nagenoeg verdwenen uit de Veluwse bossen. Met name een verandering in het agrarische gebruik (te intensieve landbouw) in de omgeving van geschikt broedbos wordt als oorzaak gegeven.

PUTTER, n=3

Opvallend was de vestiging van Putters. Territoria werden aangetroffen in een vrij open ouder vak met douglas, een oud open grove dennenvak en een vak met eiken en lariksen. Het lijkt er sterk op dat Putters inmiddels de Veluwse bossen hebben ontdekt als nieuw broedgebied. Elders op de Veluwe heeft de soort zich de afgelopen tien jaar in rap tempo gevestigd.

KRUISBEK, n=1

Het winterseizoen 2011/12 was geen invasiejaar voor de soort. Dit bleek ook wel in het aantal gevonden territoria. Het enige paar werd vastgesteld in een vrij oud vak met lariksen.

APPELVINK, n=24

De Appelvink is in het Edese Bos een typische bewoner van opgaande structuurrijke bossen. Ze werden vooral vastgesteld in de oudere gemengde loofhoutbossen, maar ook de structuurrijke grove dennenbossen werden niet gemedend. Daarnaast schuwt de soort douglas- en Japanse lariksen niet. Monotone jonge en middeloude naaldbossen, werden echter wel gemedend, zoals te zien is in het oostelijke en zuidelijke deel.

GEELGORS, n=1

Op de rand van bos naar heide langs de Kreelseweg zat het hele voorjaar een Geelgors luid te zingen. De soort is vooral gebonden aan heide- en stuifzandgebieden, met name zandige heide met verspreid staande opslag. Het Edese Bos zelf is ongeschikt voor de soort.

4.4. Overige fauna

Er is niet gericht gezocht naar overige fauna. Op de verspreidingskaarten in bijlage III worden de exacte locaties van de waarnemingen weergegeven. De verspreidingskaarten geven een beeld weer van uitsluitend toevallige waarnemingen.

Er werden drie belopen burchten gevonden van de Das en van de Vos werden twee belopen burchten gevonden. Van het Eekhoorn werden vier nesten genoteerd.

Dassenburcht in dicht vak met jonge grove dennen in vak 202°, 3 juli 2012.

5. Evaluatie

5.1. Betekenis van het gebied voor broedvogels

Broedvogels vervullen een belangrijke functie als indicator van de natuurkwaliteit. Daarnaast hebben ze zelf ook een intrinsieke natuurwaarde, alsmede een waarde die bijdraagt aan het Natura 2000-beleid en biodiversiteits-doelstellingen. De bosgebieden van de Gemeente Ede bevinden zich in Natura 2000-gebied Veluwe, waarbinnen voor tien broedvogelsoorten instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd. De meeste Natura-2000-soorten in de bossen van de Gemeente Ede zijn gerelateerd aan heidevelden en/of extensieve wildakkers. Vanwege deze biotooptypen is de Noord-Ginkel bijvoorbeeld goed vertegenwoordigd met vijf Natura 2000-soorten.

Het Edese Bos bestaat vrijwel volledig uit bos. De oude beukenbossen (broedholtes) in combinatie met de grove dennenbossen (foerageerhabitat) zijn van belang voor de Zwarte Specht (2 pr.) en deze soort draagt dan ook bij de gebiedsdoelen. Het is dus van belang zuinig om te springen met deze boshabitats. Het bosgebied is ook geschikt voor broedende Wespddieven, ook een Natura 2000-soort. In 2006 werd nog een bezet nest gevonden, maar afgelopen jaar ontbrak de soort.

Een voor Wespddieven belangrijke aanbeveling van Veluws bosbeheer is zo min mogelijk in te grijpen in de natuurlijke successie van vooral grove dennenbos, dat ongeveer 60% van de Veluwe beslaat. Door middel van periodiek dunnen gedurende de hele omlooptijd van grove dennenbossen ontstaat er een tweede boomlaag van voornamelijk Zomereik en Berk. In de afgelopen jaren is op veel plekken op de Veluwe gepoogd dit proces te versnellen door dennenpercelen sterk te dunnen of met groepenkap open te breken. Het resultaat hiervan is dat de reeds aanwezige eiken in een mum van tijd worden verdrongen door de veel sneller groeiende opslag van pioniersoorten als Grove den en berk. Wat was bedoeld als bevordering van succesie, leidt tot meer dynamiek met pionierbos op plekken die al enige rijping vertoonden. De dichte tweede boomlaag die ontstaat na sterke dunning is voor Wespddieven ongeschikt om zich tussen te bewegen. Actief omvormen van percelen Grove den door sterke dunning of kaalkap, leidt dus tot habitatverlies voor de soort. Wees dus zuinig op deze percelen. Hetzelfde geldt voor de Zwarte Specht. De soort broedt wel in de oude beukenopstanden, maar de

omliggend naaldhoutpercelen (vooral grove dennen) zijn net zo belangrijk. Zwarte Spechten gebruiken deze als foerageerbiotoop, omdat de soort foerageert op kolonies van houtmieren.

In het Edese Bos zijn in totaal vier Rode Lijstsoorten aangetroffen: Koekoek, Groene Specht, Grauwe Vliegenvanger en Matkop (figuur 2). Vanwege het ontbreken van open habitats, zoals heidevelden, is de dichtheid vrij gering in het Edese Bos. Rode Lijstsoorten werden aangetroffen in de oude beuken- en eikenvakken in het zuidwestelijke deel (Groene Specht en Grauwe Vliegenvanger), enkele opgaande structuurrijke gemengde bospercelen (Grauwe Vliegenvanger) langs de rand van bos naar heide (Koekoek) en de wat jongere gemengde vakken in het oostelijke deel (Matkop).

Figuur 2. Overzichtskaart met belangrijke delen van het gebied voor Rode Lijstsoorten.

5.2. Broedvogels en beheer

Een analyse van het voorkomen van ecologische vogelgroepen wordt gebruikt om de ornithologische waarde van natuurterreinen te evalueren en kan gebruikt worden om beheersdoelen te formuleren (Sierdsema 1995). Hieronder wordt het voorkomen van voor het onderzoeksgebied relevante ecologische vogelgroepen toegelicht.

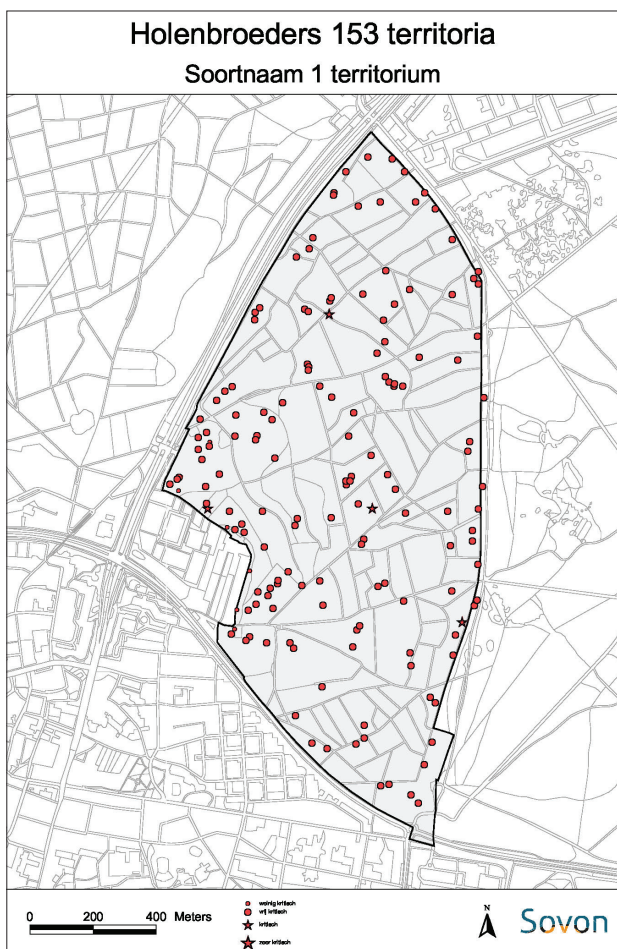
HOLENBROEDERS

Holenbroeders zijn een goede indicator voor de ontwikkeling van het bos. Ze geven de aanwezigheid aan van structuurrijke bossen met voldoende stand en liggend dood hout. Hieronder worden (in dit geval) Holenduif, spechten, Gekraagde Roodstaart, vliegenvangers, Glanskop, Boomkruiper, Boomklever, Spreeuw en Kauw verstaan. Dit is inzichtelijk gemaakt door deze soorten op een verzamelkaart te zetten (figuur 3). Kernen van territoria van deze soorten zijn vooral te vinden in de oudere loofbossen. De oude beuken en eikenvakken in het zuid-

westelijke deel springen duidelijk in het oog. Hier is sprake van een geclusterd voorkomen. Ook lanen met beuken, berken of Amerikaanse eiken komen goed naar voren, evenals de oudere beukenlaan langs de gehele oostgrens van het bosgebied. Daarnaast zijn de oude open grove dennenvakken in trek bij holenbroeders. Hier is inmiddels voldoende dood staand hout aanwezig. Jonge tot middeloude naaldhoutopstanden komen goed naar voren op de kaart. Hier ontbreken holenbroeders vrijwel volledig. Bij deze opstanden kan het nog enkele tientallen jaren duren voordat ze in trek raken bij holenbroeders.

APPELVINGKROEP

Soorten uit de Appelvinkgroep (naast Appelvink ook Grote lijster en Fluit) zijn vooral goed vertegenwoordigd in niet te droog, gevarieerd en voedselrijk loofbos (figuur 4). Het studiegebied is verre van vochtig en voedselrijk, maar clusters op de verzamelkaart kunnen indicatief zijn voor bosgedeelten met een hogere soortdiversiteit. Appelvinken en Fluiters blijken met name voor te komen in de oude gemeng-

Figuur 3. Verspreidingskaart van Holenbroeders in het Edese Bos. De kaart geeft met name de goed ontwikkelde bospercelen aan met voldoende dood staand hout.

Figuur 4. Overzichtskaart van vogelsoorten van bossen met een hogere soortdiversiteit.

de grove dennenpercelen met een rijke ondergroei, vooral met zomereiken. Ook de oude beuken- en eikenvakken zijn in trek bij met name Appelvinken.

De verspreidingskaart laat verder zien dat oudere opstanden met douglassen en soms ook Japanse lariksen benut worden door Appelvinken. Deze opstanden zijn ook geliefd bij het Vuurgoudhaan en roofvogels. Het is aan te raden zuinig om te gaan met de opstanden (alleen reguliere dunningen, geen volledige kaalkap).

KRUISBEK-GROEP

Soorten van de Kruisbek-groep zijn volledig gebonden aan naaldbos. In het Edese Bos gaat het om Vuurgoudhaan, Kuifmees, Zwarte Mees en Kruisbek. De verspreidingskaart (figuur 5) laat de goed ontwikkelde naaldbospercelen zien voor deze soorten. De grotere stippen, vrij kritische soort, heeft betrekking op het Vuurgoudhaan. Het verdient de aanbeveling om in deze vakken niet al te zwaar te dunnen bij reguliere vellingen.

Figuur 5. Overzichtskaart van broedvogels van opgaand bos met naaldbomen.

Aanbevelingen voor bosvogels

Het Edese Bos is een multifunctioneel bos met ruimte voor natuur, productiebos en recreatie. Op de lange termijn is waarschijnlijk “niets doen” voor bosvogels de meest gunstige optie. Op deze manier vormt zich namelijk het snelst een aanzienlijke hoeveelheid aftakelende en dode bomen, die zorgen voor voedsel, structuur op de bosbodem en nestgelegenheden voor de bosvogels. Iedere ingreep, zoals dunningen of verwijdering van exoten als douglas en Amerikaanse eik, vertraagt in feite dit proces.

Voor het Edese Bos is deze optie duidelijk niet geschikt. Het ligt langs de rand van de bebouwing van Ede en heeft daarmee een grote recreatieve functie. Een voortzetting van het huidige beheer heeft de aanbeveling. De resultaten van de vergelijking met 2006 laten geen schokkende veranderingen zien in de broedvogelbevolking. Roofvogels bleven stabiel en hollenbroeders laten over het algemeen een stijgende lijn zien. Alleen soorten van opgaand bos en naaldbos zitten bij sommige soorten wat in de min, maar veelal is dit te herleiden naar landelijke trends.

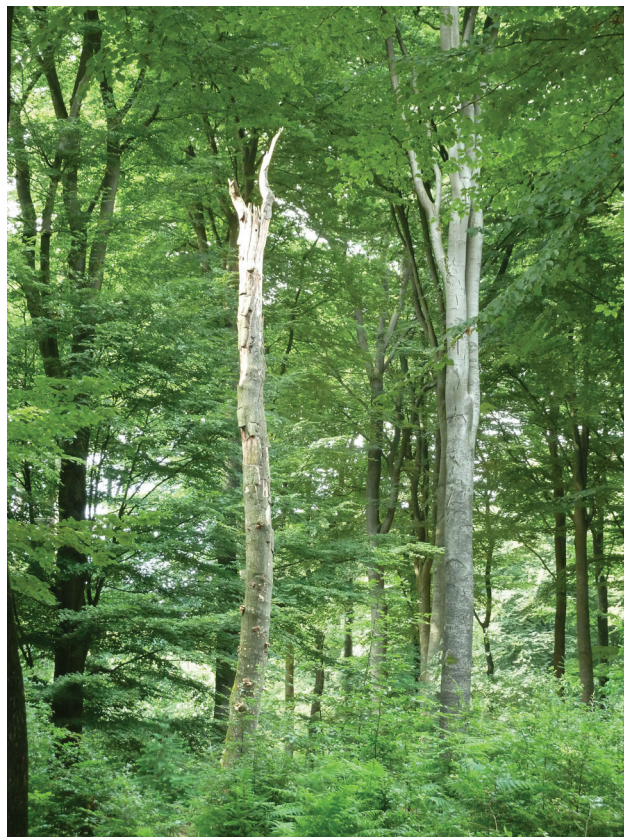
Het is van belang zuinig om te springen met het dode staande hout in de oude grove dennenvakken. Deze opstanden hebben inmiddels een goed ontwikkelde tweede boomlaag, vaak al met eik, en herbergen hoge dichtheden aan hollenbroeders, 3 juli 2012.

Het is verstandig om zuinig om te gaan met de oude loofhoutbossen en de oude grove dennenopstanden, want deze zijn relatief het vogelrijkst. Na een jaar of honderd begon daar de eerste aanplant lokaal te vervallen en is een goede tweede boomlaag ontstaan. Het ouder worden van de bossen resulteert in een groter aanbod aan dood staand hout, waardoor de meeste holenbroeders zijn toegenomen. Het beste beheer in deze opstanden is het 'niets doen' principe ofwel een zelfregulerend bosbeheer.

Dunningen vinden momenteel vooral plaats in de naaldhoutopstanden. Een belangrijke doelstelling is om structuur aan te brengen in het eenvormige naaldhout en op die manier de waarde van het bos in velerlei opzicht te vergroten, zoals het streven naar een bos met inheemse boomsoorten. Er vinden geen grote kaalkappen plaats, maar in de regel reguliere dunningen, waarbij jonge loofhoutbomen worden vrijgesteld en het dode staande hout wordt beschermd. Wees ook zuinig op berken in de percelen en langs paden. Deze zijn sterk in trek bij veel holenbroeders.

Voor roofvogels is het zaak dat naaldhoutvakken niet te open worden gezaagd. Dit geldt met name voor de percelen waar in de afgelopen jaren horsten hebben gezeten. Ook is het belangrijk dat er voldoende jonge tot middeloude naaldhoutvakken gespaard blijven. Het gaat met name om douglas, fijnspar, lariks en grove dennenvakken. Gezien de bevindingen in 2012 lijkt het erop alsof de Sperwers de grove dennenvakken verkiezen boven de andere vakken. Vermoedelijk zitten ze hier veiliger voor Haviken, omdat de grove dennenvakken vaak een wat dichtere structuur hebben en/of een wat rommelig karakter hebben.

In het winterseizoen 2011/12 is een groot deel van het Edese Bos ontdaan van prunus. Dit verdient de aanbeveling. Voor broedvogels lijkt prunus weinig interessant. Er treedt een verstikkende werking op

Dood staand hout in de beukenvakken zijn naast broedvogels ook van belang voor overige flora en fauna, zoals paddestoelen, 3 juli 2012.

de bodem op en het heeft een sterk plaagvormig karakter in de bosvakken, waardoor het de natuurlijke verjonging van vooral inheemse loofhoutsoorten tegenhoudt. De meeste broedvogelsoorten zijn sterk gebaat bij een goed ontwikkelde bosstructuur (kruid-, struik- en tweede boomlaag). Prunus kan dus het beste bestreden worden in bossen. Indien dit niet gebeurt, dan verdwijnt de variatie en structuur uit de bossen, wat een negatief effect heeft op de bosontwikkeling en de broedvogelsoorten.

Samenvatting

In het voorjaar van 2012 is het Edese Bos in opdracht van de Gemeente Ede, Afdeling Beheer geïnventariseerd op broedvogels. Het geïnventariseerde gebied bestaat hoofdzakelijk uit bos. Karakteristiek zijn de oude beuken- en eikenpercelen die op de voedselrijkere grond in het zuidwestelijke deel zijn aangeplant. Het overige bos is zeer gevarieerd, vooral bestaande uit naaldhoutopstanden afgewisseld met beuken- en eikenvakken. Het gebied heeft een totale oppervlakte van 197 ha.

De inventarisatie is voor het grootste deel uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het voornaamste doel van de broedvogelinventarisatie was de vastlegging van de verspreiding en de aantallen van de verschillende broedvogelsoorten in het studiegebied. Hieronder vallen alle Rode Lijst soorten en alle soorten die zijn aangewezen op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn binnen het Natura-2000 gebied Veluwe.

De inventarisatie maakt deel uit van een meerjarige inventarisatie die beoogt om binnen een periode van zes jaar (2012 t/m 2017) alle terreinen van de Gemeente Ede gekarteerd te krijgen. Het is een vervolg op de eerste meerjarige inventarisatie van het bosgebied van de Gemeente Ede in de periode 2006-2011. De opdeling van de deelgebieden is dezelfde als aangehouden bij de dunningscyclus. Het is de bedoeling dat steeds het deelgebied wordt onderzocht waar de daaropvolgende winter gedund gaat worden.

In het studiegebied zijn in totaal 47 soorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel vastgesteld. Van 37 soorten zijn integraal gegevens verzameld, de

overige 10 behoren tot de (zeer) algemene soorten. In totaal zijn vier soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Koekoek, Groene Specht, Grauwe Vliegenvanger en Matkop. De Zwarte Specht behoort tot de kwalificerende soorten binnen de Speciale Beschermingszone "Veluwe", die is aangewezen in het kader van Natura 2000.

In 2006 werd het Edese Bos oost voor het eerst integraal onderzocht op broedvogels. De kartering in 2012 is qua onderzoeksmethode goed te vergelijken met die van 2006. Er is gewerkt met dezelfde waarnemer, methode en onderzoekintensiteit. In vergelijking met 2006 werden vijf soorten niet aangetroffen: Wespandief, Houtsnip, Ransuil, Tuinfluiter en Sijs. Twee soorten hebben zich gevestigd: Putter en Geelgors. In zijn totaliteit was het gebied in 2012 iets soortenarmer, maar de totaliteit van het aantal territoria van de getelde soorten was wel iets hoger in 2012. De ontwikkeling van Rode lijstsoorten komt overeen met het landelijke beeld. Koekoek, Ransuil, Grauwe Vliegenvanger en Matkop doen het landelijk de laatste 10-15 jaar erg slecht en zijn dan ook afgenomen. De Groene Specht zit weer wat in de lift en wist zich in het Edese Bos te handhaven.

In de evaluatie wordt het belang van het gebied voor Vogelrichtlijnsoorten en Rode Lijstsoorten aangeduid en aanbevelingen gedaan voor het beheer van het bosgebied voor deze soorten. Voorts wordt ingegaan op broedvogels in relatie tot het gevoerde beheer en tevens worden enkele beheeraanbevelingen gedaan.

Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

DE BOER V. 2007. Broedvogels van het Edese Bos (West) in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2007-28. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DE BOER V. 2009. Broedvogels van een tweetal gebieden in de Gemeente Ede in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009-64. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S.B. 2006. Broedvogels van het Edese Bos (oost) in 2006. SOVON-inventarisatierapport 2006-20. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S. 2008. Broedvogels van een zestal bosgebieden in de Gemeente Ede in 2008. SOVON-inventarisatierapport 2008-19. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S. 2010. Broedvogels van een aantal bosgebieden in de Gemeente Ede in 2010. SOVON-inventarisatierapport 2010/24. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

DEUZEMAN S. 2011. Broedvogels van de Noord-Ginkel in 2011. SOVON-inventarisatierapport 2011/19. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN DEN BREMER L., HUSTINGS F., VAN MANEN W., VAN KLEUNEN A., KOFFIJBERG K., TEUNISSEN W., VAN TURNHOUT C., VOSLAMBER B., WILLEMS F., ZOETEBIER D., & PLATE C.L. 2007. Broedvogels in Nederland in 2005. SOVON-monitoringrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & RELJNEN M.J.S.M. (RED.) 1985. Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc Wageningen/Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.

KLEMMANN M., VAN MANEN W. & VOGEL R. 1994. Groot-schalige karteringen van belang voor het beheer. Het Vogeljaar 42: 193-200.

VAN MANEN W., VAN DIERMEN J., VAN RIJN S. & VAN GENELJGEN P. 2011. Ecologie van de Wespendif *Per-nis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010, populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000-rapport, Provincie Gelderland Arnhem NL/stichting Boomtop Assen NL.

SIERDSEMA H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1. SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlage I. Overzicht van Rode Lijstsoorten

Bijlage II. Overzicht van Vogelrichtlijnsoorten van Natura 2000 gebied Veluwe

Bijlage III. Verspreidingskaarten per soort

Bijlage I. Overzicht van Rode Lijstsoorten

Nederlandse naam	VN	EB	BE	KW	GE
Roodhalsfuut					X
Roerdomp			X		
Woudaap		X			
Kwak	X				
Kleine zilverreiger					X
Grote zilverreiger					X
Purperreiger			X		
Wintertaling				X	
Pijlstaart			X		
Zomertaling				X	
Slobeend				X	
Brilduiker					X
Middelste zaagbek					X
Blauwe kiekendief					X
Grauwe kiekendief		X			
Boomvalk				X	
Slechtvalk					X
Korhoen		X			
Patrijs				X	
Porseleinhoen				X	
Kleinst waterhoen	X				
Kwartelkoning				X	
Steltkluut					X
Griel	X				
Bontbekplevier				X	
Strandplevier			X		
Goudplevier	X				
Zuidelijke bonte strandloper	X				
Kemphaan		X			
Watersnip			X		
Grutto					X
Tureluur					X
Oeverloper					X
Dwergmeeuw		X			
Grote mantelmeeuw					X
Lachstern	X				
Grote stern			X		
Visdief				X	
Dwergstern				X	
Zwarte stern			X		
Zomertortel				X	
Koekoek				X	
Kerkuil				X	
Steenuil				X	
Ransuil				X	
Velduil		X			
Nachtzwaluw				X	
Hop	X				
Draaihals		X			
Groene specht				X	

Nederlandse naam	VN	EB	BE	KW	GE
Kuifleeuwerik		X			
Veldleeuwerik					X
Boerenzwaluw					X
Huiszwaluw					X
Duinpieper		X			
Graspieper					X
Gele kwikstaart					X
Engelse kwikstaart			X		
Nachtegaal				X	
Paapje			X		
Tapuit			X		
Kramsvogel					X
Snor				X	
Grote karekiet			X		
Spotvogel					X
Grauwe vliegenvanger					X
Matkop					X
Kortsnavelboomkruiper					X
Wielewaal				X	
Grauwe klauwier			X		
Klapekster		X			
Roodkopklauwier	X				
Raaf					X
Huismus					X
Ringmus					X
Kneu					X
Ortolaan		X			
Grauwe gors		X			

VN = verdwenen
EB = ernstig bedreigd
BE = bedreigd
KW = kwetsbaar
GE = gevoelig

Bijlage II. Overzicht van Vogelrichtlijnsoorten van Natura 2000 gebied Veluwe

Gekwalificeerd (als broedvogel):

Wespendief
Nachtzwaluw
IJsvogel
Zwarte specht
Boomleeuwerik
Duinpieper
Grauwe klauwier

Overige relevante soorten (als broedvogel):

Kwartelkoning
Draaihals
Roodborsttapuit
Tapuit

Bijlage III. Verspreidingskaarten per soort